

Petr Jurek, David Šanc, Ladislav Cabada, Pavel Hlaváček, Michal Kubát, Sandra Štollová a Jiří Zákravský: Politika nejmenších evropských států.

1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2018, 255 stran, ISBN 978-80-7325-455-1.

Author: Michaela Ducháčková.

DOI: <https://doi.org/10.32422/mv.1678>.

Spojené státy americké, Německo, Francie, Rusko nebo Čína. Podobným způsobem bychom mohli pokračovat ve výčtu zemí, kterým je v politologických výzkumech věnováno nejvíce pozornosti. Světové mocnosti, země, které ovlivňují mezinárodní dění, se do hledáčku badatelů z oblasti komparativní politologie dostávají nejčastěji. Mnohdy ale zapomínáme, že i malé státy skrývají zajímavé nastavení politických institucí zasluhující si pozornost. Nejen pro svou případnou zvláštnost, ale i jako inspirace pro nastavování institucí a pravidel.

Kniha *Politika nejmenších evropských států* se zabývá právě těmi ve výzkumu často opomíjenými příklady. Publikace je dílem skupiny autorů z Katedry politologie a mezinárodních vztahů Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni. Podílelo se na ní sedm zde působících odborníků v rámci projektu Politický řád, legitimita politické moci a nastolování diskurzu: vybrané otázky aplikované politické teorie. Kniha vznikla v kolektivu pod vedením Petra Jurka stojícího v čele zmíněné katedry. Jurek se dlouhodobě zabývá evropskými stranickými systémy a vývojem ústavního systému evropských zemí.

Zatímco některé publikace, jež vznikají jako společné dílo, jasně deklarují, kdo jsou autoři, s jakým know-how přicházejí, případně kdo se podílel na které kapitole, zde není o přínosu jednotlivých spoluautorů nic. O jejich odborném pozadí, specializaci a zaměření v oblasti komparativní politologie se tak můžeme jen domýšlet. Není tedy jasné, jakým způsobem kdo přispěl, neboť specializace jednotlivých spoluautorů je podle dostupných zdrojů na stránkách univerzity velmi různorodá a ne vždy se překrývá se zaměřením publikace.

Jak již bylo uvedeno, kniha *Politika nejmenších evropských států* se věnuje tématu, které je v politologickém výzkumu dosti marginální, obzvláště pokud se bavíme o politologii komparativní, zaměřující se na srovnávání různých politických režimů a politických systémů, respektive jejich různých aspektů. Pokud se pozornost nejmenším evropským státům věnuje, je to spíše v oblasti teorie demokracie či politické geografie. Tento fakt činí knihu zajímavou a do jisté míry unikátní nejen v českém prostředí. Odklápí čtenáři pokličku uvádějící jej do taje fungování politických institucí v zemích, o nichž se běžně mnoho nedoče a většinou je zahlédne jen jako odchylku například při studiu volebních systémů.

Kniha je svým zaměřením vhodná především pro akademickou veřejnost pohybující se v oblasti komparativní politologie, politické geografie či se zájmem o mezinárodní systém, respektive postavení netypických aktérů v něm. Každý, kdo se zaměřuje na jedno z těchto témat, si v knize najde své. Stejně tak kdokoliv, kdo se zajímá o historii či kulturu jednotlivých zkoumaných zemí nebo specificky jedné z nich, je vhodným čtenářem pro tuto práci. Pomáhá tomu i samotné rozdělení kapitol, jak si ukážeme níže. Na druhou stranu, jelikož je publikace komparací, a nikoliv detailním popisem historického a ústavního vývoje daných zemí, ne vždy jde tolik do hloubky, jako by tomu bylo u díla věnovanému výlučně jednomu ze zkoumaných případů.

Autoři ve svém kolektivním díle pracují s jednou základní tezí. Předpokládají, že velikost státu ovlivňuje politické instituce, které v daném státě působí, a procesy, které zde probíhají v politickém systému. Hlavním cílem knihy tedy je posoudit, do jaké míry ovlivňuje velikost státu strukturu a fungování politických institucí, politické procesy a roli státu v mezinárodním prostředí.

Zde se ovšem musíme zastavit u pojmu „velikost státu“, jenž je klíčovou proměnnou publikace. Autoři hned v úvodu vysvětlují, co pod tímto pojmem myslí, a poukazují také na to, že v komparativní politologii jde o velmi netypickou proměnnou (s. 8). I z tohoto důvodu není část informující o existující literatuře z oblasti komparativní politologie na dané téma příliš rozpracovaná a zmíněny jsou především práce z politické geografie, kde je velikost státu častěji analyzována.

Při pohledu na definice států podle velikosti autoři shledávají, že neexistuje v rámci politické geografie žádná shoda nad pojmoslovím, proto přicházejí s dalším – vlastním – názvem: nejmenší stát, místo aby se přiklonili k nějakému již existujícímu pojmu a jeho definici. Nejmenší stát pak charakterizují na základě dvou hlavních kritérií: počet obyvatel do 500 tisíc a rozloha do pěti tisíc km². Třetím kritériem pro výběr země mezi zkoumané případy je demokratický politický systém, čímž vypadává ze vzorku Vatikán.

Právě v kritériích výběru můžeme spatřovat asi hlavní slabinu knihy, protože hned vzápětí autoři svá kritéria relativizují a tvrdí, že není tak důležité je dodržet a být striktní v tom, co si stanovili. Tím ovšem naprosto popírají jejich relevantnost. Do výběru tak kromě Monaka, San Marina, Lichtenštejska, Andorry a Malty zahrnují ještě Lucembursko a Island. Pro zařazení Lucemburska by přitom stačilo upravit již takto svévolné kritérium na 600 tisíc obyvatel.

Zařazení Islandu a Lucemburska autoři zdůvodňují koncentrací počtu obyvatel na malém území. To ovšem nespadá do jimi definovaných kritérií, a pokud chtějí autoři pracovat s tímto odůvodněním, měli ho rovnou zapracovat do hlavních kritérií. Přece jen Island se svými 103 tisíci km² dost výrazně převyšuje hranici pěti tisíc stanovenou pro výběr vzorku. Přestože se tedy autoři netají tím, že udělali dvě výjimky a snaží se je obhájit, nezdá se, že by v tom byli příliš úspěšní. Mnohem vhodnější by bylo předefinovat si kritéria výběru, například usouvztažnit zřetelněji počet obyvatel a rozlohu, či zapracovat do původní definice koncentraci obyvatel na malém území. Postup – kritéria vymyslet, popřít je a uměle na ně napasovat země, které se rozhodli zkoumat a porovnávat –, není příliš obhajitelný.

Vybrané příklady – Andorra, Island, Lichtenštejsko, Lucembursko, Malta, Monako, San Marino – je možné komparovat hned několika způsoby. Mezi zeměmi jsou dost velké rozdíly co do velikosti, čehož si autoři všimají. Je tedy možné provádět komparaci mezi mikrostáty a většími nejmenšími státy – ať už v rámci těchto skupin nebo mezi těmito dvěma skupinami. Stejnou možnost pro komparaci nabízí například rozdělení na monarchie a republiky, byť to je srovnání, kterému se autoři ke škodě publikace tolik nevěnují. Pozorný čtenář si nicméně na základě informací uvedených v jednotlivých kapitolách může vyvodit své vlastní závěry i co se týče tohoto či jiného srovnání.

Kapitoly jsou strukturovány logicky a přehledně. Úvod a závěr je doplněn sedmi kapitoly, které se věnují jednotlivým zkoumaným zemím. Autoři jasně vysvětlují, proč se rozhodli pro řazení kapitol po zemích, a nikoliv po zkoumaných oblastech, kde by rovnou provedli komparaci. Můžeme mít k tomuto pojetí námitky, nicméně díky tomu, že každé zemi je věnována jedna samostatná ucelená kapitola, má čtenář lepší šanci pochopit fungování politického systému dané země v kontextu, a navíc se takto cílovým čtenářem knihy může stát kdokoli, kdo se zajímá o konkrétní zemi.

Kapitoly věnované jednotlivým zemím jsou strukturovány stejně, respektive berou v potaz několik klíčových sledovaných aspektů. Nejprve je uvedena stručná historie země – vznik politických institucí, ústavy, okolnosti historického vývoje atd. Následně autoři zkoumají horizontální dělbu moci – tedy rozdělení moci na zákonodárnou, výkonnou a soudní

včetně toho, jaké je demokratická odpovědnost jednotlivých oblastí. Zabývají se také mírou (de)centralizace moci, tedy tím, jak je moc rozdělena vertikálně a jaká je role centra a samospráv.

Pozornost je dále věnována volebnímu systému včetně jeho vztahu ke stranickému systému a jeho stabilitě a fragmentaci. Jinými slovy čtenář má možnost seznámit se s často nevhodnými způsoby volebních systémů i vývojem stranického systému od jeho vzniku až do současnosti. Když už je řeč o stranickém systému, nechybí ani zmínka o hlavních štěpících liniích (tzv. *cleavages*) v jednotlivých zemích.

Autoři si všímají napříč každou kapitolou také otázky personalizace politiky, ať už se týká postavení hlavních ústavních činitelů, jako je hlava státu nebo premiér, nebo i co se týče fungování stran a volebního chování obyvatel dané země.

Poslední část kapitol zaměřených na jednotlivé případy je věnována neméně důležité oblasti zahraniční politiky. Vzhledem k velikosti zkoumaných států se autoři zaměřují na jejich vztah s patronskými či sousedními státy, rolí v mezinárodních institucích a sledují jejich zahraničněpolitickou strategii.

Samotná komparace je provedena v závěru knihy, kde se autoři vrací k již uvedeným jednotlivým zkoumaným aspektům a pomocí přehledných tabulek a vysvětlujícího komentáře popisují, co zjistili. Dochází tak například k tomu, že ačkoliv většina zkoumaných zemí vykazuje parlamentní formu vlády a disponuje politicky odpovědným zákonodárným orgánem, nelze to připisovat na vrub jejich velikosti, respektive malosti, jako spíše podobě politického vývoje, neboť ve všech zemích fungují specifické instituce, jež vznikly v historii a dodnes se uchovaly.

Země se naopak velmi liší co do stranického systému, který opět spíše než důsledek velikosti/malosti je vlivem historického vývoje, respektive vlivu sousedních či patronských zemí, jejichž stranický systém je často napodobován. V čem jsou si stranické systémy zkoumaných zemí naopak podobné, je relativně vysoká stabilita a malá významnost konfliktních linií, kterou spíše nahrazuje silná role osobností v politice, což je faktor, jenž lze vlivu velikosti států podle autorů připsat.

Oblast, kde podle závěrů knihy velikost států velmi ovlivňuje politický systém, je vertikální dělba moci. Zde se na zkoumaných případech s výjimkou Lichtenštejnska ukazuje, že čím menší země je, tím menší schopnost mají samosprávy reálně využívat své pravomoci. Stejně tak v zahraničněpolitické strategii nejmenší evropské státy jednájí podobně, respektive velmi se přizpůsobují svojí velikosti. Lucembursko, Malta a Island volí strategii aktivní participace na mezinárodní scéně a zapojují se do chodu mezinárodních organizací. Všechny tři patří co do počtu obyvatelstva mezi největší malé státy. V minulosti se dokázaly vymanit z vlivu svého patrona, na rozdíl od ostatních zkoumaných států. V ostatních případech (Andorra, Lichtenštejnsko, Monako a San Marino) jde v mezinárodní politice spíše o důraz na bilaterální vztahy se sousedy či patrony. Nejvíce patrné je to asi u Monaka, jež je v zahraniční politice prakticky závislé na Francii, která mu zprostředkovává velkou část vztahů. Dalo by se shrnout, že čím menší země je, tím spíše se nemůže od svých sousedů úplně izolovat. To je do značné míry patrné i na strategii vůči sousedským/patronským státům. Některé ze států (Lucembursko, Malta a Lichtenštejnsko) využívají vztahy se svými sousedy k posílení své pozice, ostatní jsou naopak obezřetnější. Svou roli ve vztahu k sousedům ovšem nepochybně hrají i historické události.

Pokud to tedy shrneme, autoři na základě své analýzy potvrzují, že v některých zkoumaných aspektech hraje velikost států důležitou roli, u jiných je ale naprosto nepodstatná, čímž svou hypotézu potvrzují pouze částečně.

Hlavní přínos knihy můžeme spatřovat v tom, že jde v českém prostředí o ojedinělou publikaci na dané téma. Malé státy bývají v komparativní politologii i mezinárodních vztazích většinou přehlíženy, popřípadě jsou zmiňovány jen okrajově. Jak ale publikace ukazuje, i zkoumání těchto států může přinést důležité poznatky pro studium fungování států obecně. I přes zjevné nedostatky popsané výše (především pochybná kritéria výběru

komparovaných zemí), má publikace potenciál otevřít nové téma v našich akademických kruzích. Kniha může být začátkem diskuze v českém prostředí komparativní politologie o důležitosti „velikosti státu“ při formování politického systému. Vhodné by bylo na tuto analýzu navázat například zpracováním obdobné studie u větších států a vysledováním toho, zda i v tomto případě je velikost státu důležitá pro to, jak jsou zde instituce nastavené a jak to tyto státy odlišuje od těch nejmenších. Jinými slovy, kontrolní vzorek větších států by napomohl ukázat, zda to, k čemu autoři došli, je skutečně způsobeno velikostí států, nebo zda je třeba hledat ještě jiné vysvětlení.

AUTHOR BIOGRAPHY

Michaela Ducháčková graduated in political science and contemporary history at the Institute of Political Science, Faculty of Arts, Charles University in Prague. She has completed several professional internships in NGOs and state sectors. Her main focus is on monarchies, and the functioning of undemocratic regimes and the causes of their (in)stability.